

Assessing the geopolitical role of the population in the national security of the Zionist regime

Amir Reza Moghavemi, PhD Student in Regional Studies, Faculty of the Holy Prophet, Imam Hossein University, Tehran, Iran

Mehdi Javadani Moghadam, Assistant Professor of International Relations, Faculty of Islamic Studies and Political Science, Imam Sadeq University, Tehran, Iran

Received: 17/01/2022

Acceptance: 10/004/2022

Abstract

Population geopolitics is one of the most important elements influencing power and national security in international relations. This issue, however, is less important today than in the past, with the increasing importance of knowledge and technology and the limitation of the elements of hard power, but it is certainly still considered one of the influential factors in domestic and foreign policy in world politics. In the meantime, this issue has undoubtedly been one of the key constant concerns of the Zionist regime since its inception. This issue has become doubly important due to the closed nature of Judaism and the limited number of Jews in the world, and on the other hand, because this regime has established its presence and consistency based on the existence of a purely Jewish population. In addition, the regime's continued occupation of the Palestinian territories and the challenges posed by the immigration crisis, as well as the emergence of new issues within the borders of occupied Palestine, have added to the Zionist regime's special focus on population and its constant change. In this context, the main question of the present article is how the

demographic geopolitics of the Zionist regime has affected the national security of this regime? The findings of this descriptive-analytical study show that the demographic geopolitics of the Zionist regime has created both opportunities and challenges for the regime. Although the opportunities are more qualitative, the quantitative dimensions, distribution pattern, and demographic composition in this regime has reduced its national security. Thus, the crisis of an incomplete nation-state is the root of many crises in the Middle East. This issue has a very special and more acute situation in the Zionist regime due to the geopolitical nature of its population. Nevertheless, the geopolitics of the Zionist regime's population poses both opportunities and challenges to its national security. This issue can be studied in four dimensions: quantitative, qualitative, distribution pattern, as well as demographic structures.

Quantitatively, the Zionist regime is facing a demographic challenge due to its emphasis on the purely Jewish nature of the Zionist regime and the limited number of Jews in the world. Influenced by the importance of population size as an important factor in the stability of nation-states, as well as the special circumstances of the Zionist regime's ongoing constant war with its neighbors and the challenges posed by Jewish immigration, it poses challenges to its national security. Nevertheless, the quality of the Zionist population can be considered a positive factor in the geopolitics of the Zionist population. In particular, this regime, by having an educated population and being a pioneer in the field of science and technology, has been able to solve many of its geopolitical problems, including water shortages, uncultivable lands, etc., and with its scientific diplomacy, the conditions for overcoming isolation. Created its geopolitical region and weight gain. In the pattern of distribution as the third population dimension,

in the Zionist regime, due to the desert situation, half of the land and many dangers from neighbors, the population and main industries are concentrated in the Mediterranean coastal plain, which is one of the vulnerabilities of this regime. The demographic structure of the Zionist regime, as the fourth geopolitical dimension of the population, shows that the Zionist regime can be considered a deeply divided society along ethnic-national lines. In such a way that there are three main gaps - the inter-ethnic divide between Arabs and Jews; Intra-ethnic divisions among Jews and divisions between religious and secular - practically fragile Zionist regime's internal security, making it prone to unrest and civil war. Accordingly, the demographic variables of the Zionist regime have created both opportunities and challenges for the regime, although the opportunities are more qualitative, the quantitative dimensions, distribution pattern, and demographic composition of the regime have reduced its national security. Under these circumstances, the demographic geopolitics of the Zionist regime in the future due to demographic changes (increasing Arab population to Jews and increasing religious population to secular as well as increasing class distance between different Jewish races and consequently increasing reverse migration) negative role It will lead to more in the national security of the Zionist regime.

Keywords: Israel, National Security, Population, Geopolitics
Population, Geopolitics.

ارزیابی نقش ژئوپلیتیک جمعیت در امنیت ملی رژیم صهیونیستی

مقاله ترویجی

امیررضا مقومی^۱، دانشجوی دکتری مطالعات منطقه‌ای، دانشکده پیامبر اعظم (ص)، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران
مهدی جاودانی مقدم، استادیار روابط بین‌الملل دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران

پذیرش: ۱۴۰۱/۰۱/۲۱

دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۲۷

صص: ۱۴۷-۱۲۰

چکیده

ژئوپلیتیک جمعیت، یکی از مهم‌ترین عناصر مؤثر در قدرت و امنیت ملی در روابط بین‌الملل است. این موضوع امروزه با افزایش اهمیت روزافزون دانش و فناوری و تحدید عناصر قدرت سخت، اهمیت کمتری نسبت به گذشته دارد، اما همچنان به‌عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار بر سیاست داخلی و خارجی در سیاست جهانی مورد توجه است. ژئوپلیتیک جمعیت بی‌شک یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های دائمی اسرائیل از ابتدای تأسیس آن تاکنون بوده است. این موضوع با توجه به ماهیت بسته دین یهود و محدودیت کمی یهودیان جهان و همچنین به‌دلیل اینکه این رژیم، حضور و قوام خود را بر اساس وجود جمعیت فقط یهودی استوار ساخته، اهمیت بیشتری یافته است. علاوه بر این، تداوم اشغالگری این رژیم در سرزمین فلسطین و چالش‌های ناشی از بحران مهاجرت و همچنین بروز مسائل جدید در درون مرزهای فلسطین اشغالی نیز بر نگاه ویژه اسرائیل به مسئله جمعیت و تغییر و تحولات دائمی آن افزوده است. در

1. amirmg@ihu.ac.ir

این چارچوب، این پرسش مطرح است که ژئوپلیتیک جمعیتی اسرائیل چگونه امنیت ملی این رژیم را تحت تأثیر قرار داده است؟ یافته‌های این پژوهش که به روش توصیفی تحلیلی انجام شده است، نشان می‌دهد ژئوپلیتیک جمعیتی اسرائیل، هم‌زمان فرصت‌ها و چالش‌هایی را برای این رژیم به وجود آورده است که اگرچه فرصت‌ها، بیشتر در بُعد کیفی بروز یافته‌اند، ابعاد کمی، الگوی پخش و ترکیبات جمعیتی این رژیم به کاهش ضریب امنیت ملی آن منجر شده است.

کلیدواژه‌ها: اسرائیل، امنیت ملی، جمعیت، ژئوپلیتیک جمعیت، ژئوپلیتیک.

۱. مقدمه

جمعیت یکی از عناصر قوام‌بخش دولت ملت‌هاست که کمیت و کیفیت آن، نقش مهمی در سرنوشت سیاسی کشورها دارد. عوامل جمعیتی همواره در حال تغییر و تحول هستند. از این‌رو، تغییرات جمعیتی نقش بسیار تعیین‌کننده‌ای در مسائل امنیتی کشورها دارند. تغییرات جمعیتی با تأثیرگذاری بر مسائل سیاسی، نظامی، فرهنگی، زیست‌محیطی و اقتصادی دولت‌ها، همه ابعاد امنیت ملی آن‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهند. بنابراین، جمعیت‌شناسی حوزه مهمی است که بر همه حوزه‌های زندگی از جمله امنیت ملی، هم به معنای مضمیق این مفهوم (سیاست خارجی و نظامی) و هم به معنای موسع آن (که شامل اقتصاد، آموزش و جامعه نیز می‌شود) تأثیر می‌گذارد. در این میان، با توجه به اینکه سرمایه انسانی از جمعیت ناشی می‌شود و نیروی کار برای بخش غیرنظامی و نظامی نیز از این سرمایه انسانی به دست می‌آید، جمعیت به شکل مستقیم یکی از پایه‌های امنیت ملی است که پیوندی چندوجهی با دیگر حوزه‌های امنیت ملی دارد (Even, 2021: 34).

جمعیت و انسان به مثابه روح مکان و فضای جغرافیایی عمل می‌کنند. به همین سبب می‌توان آن را مهم‌ترین عامل در ژئوپلیتیک هر کشور دانست؛ به طوری که همه پدیده‌های محیطی ثابت و متغیر در یک قطب و انسان به تنهایی در قطب دیگر قرار دارد که بر امنیت ملی دولت‌ها تأثیر بی‌بدیلی می‌گذارد (Ezzati, 2017: 93). از این‌رو، در علم ژئوپلیتیک و محاسبه قدرت ملی یک کشور یا واحد سیاسی، علاوه بر موقعیت، گستره و شکل جغرافیایی و منابع در دسترس، اندازه و ساختار جمعیت هر کشور نیز مؤلفه بنیادی به حساب می‌آید که می‌تواند فرصت‌ها و

چالش‌های بسیاری برای دولت‌ها ایجاد کند و به افزایش یا کاهش ضریب امنیت ملی کشورها منجر شود. در این میان، اسرائیل یکی از نظام‌های سیاسی است که مؤلفه جمعیت در این رژیم در بالاترین سطوح امنیت ملی قرار دارد؛ به گونه‌ای که از تغییرات پیش‌آمده در آن به‌عنوان تهدیدی وجودی نام برده شده است (Toft, 2012: 24). در این مقاله به‌دنبال پاسخ این پرسش هستیم که ژئوپلیتیک جمعیتی اسرائیل، چگونه امنیت ملی این رژیم را تحت تأثیر قرار داده است؟ یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که ژئوپلیتیک جمعیتی اسرائیل، هم‌زمان فرصت‌ها و چالش‌هایی را برای این رژیم به‌وجود آورده است. اگرچه فرصت‌ها، بیشتر در بعد کیفی بروز یافته‌اند؛ ابعاد کمی، الگوی پخش و ترکیبات جمعیتی این رژیم به کاهش ضریب امنیت ملی آن منجر شده است.

۲. پیشینه پژوهش

در مورد تأثیر ژئوپلیتیک جمعیت بر امنیت ملی اسرائیل، کتاب یا مقاله مشخصی وجود ندارد و نوآوری مقاله حاضر نیز از این جهت است که از منظر ژئوپلیتیک جمعیت به جمعیت‌شناسی اسرائیل و تأثیرش بر امنیت ملی این رژیم پرداخته است. نگاه به جمعیت‌شناسی اسرائیل از منظر ژئوپلیتیک، از آنجایی که مؤلفه‌های بسیار جمعیتی را بررسی می‌کند، جامعیت بسیار بیشتری دارد. با این حال مقاله‌ها و کتاب‌هایی وجود دارند که به برخی از عناصر جمعیت‌شناسی اسرائیل به‌ویژه شکاف‌های اجتماعی در این رژیم توجه کرده‌اند. در ادامه، به‌طور مختصر به چند مقاله از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

طیرانی شعرباف و درخشه (۱۳۹۹) در مقاله «فرایند دولت‌سازی در اسرائیل؛ چالشی در مسیر ماندگاری و بقا»، می‌گویند رژیم صهیونیستی مبنای وجودی خود را بر هویتی خاص بنا کرده است که این مسئله در نگاه اول، نقطه قوتی برای بقا و تشکیل یک جامعه محسوب شده است؛ اما ویژگی‌های خاص این هویت بر مبنای نژاد و عدم کثرت جمعیتی آن، برای این رژیم چالش‌هایی را به‌وجود آورده است. از سوی دیگر، مهاجرپذیر بودن اسرائیل نیز به‌عنوان چالشی جدی بر سر راه ملت‌سازی قرار دارد. تمرکز این مقاله، معطوف به فرایند دولت‌سازی در اسرائیل است و فقط در قسمتی از مقاله به مشکلات جمعیتی اسرائیل به‌ویژه شکاف‌های اجتماعی

این رژیم همچون درگیری اعراب با یهودیان و گروه‌های مختلف یهودی با یکدیگر پرداخته است. پاکدامن (۱۳۹۹) در کتابی به نام «اسرائیل، ادامه یا خاتمه» می‌نویسد پنج شکاف اجتماعی در اسرائیل وجود دارد که عبارت‌اند از شکاف مذهبی و سکولار، شکاف سیاسی میان چپ و راست، شکاف اجتماعی با محوریت طبقه متوسط، شکاف قومیتی روس‌ها و شکاف میان نظامی‌گرایان و پست صهیونیست‌ها. چنین شکاف‌هایی در عمل تنش‌ها و کشمکش‌های بسیاری در جامعه اسرائیل به وجود آورده و تأثیری سو بر امنیت آن گذاشته است. تمرکز این مقاله فقط به شکاف‌های اجتماعی در اسرائیل بوده است و از آنجایی که مسئله جمعیت سیال است و مقاله حاضر در سال ۱۳۸۹ انجام شده است، نیاز به منابع به روز و جدیدی دارد.

اوان (۲۰۲۱) در مقاله «اهمیت جمعیت‌شناسی اسرائیل در آغاز دهه جدید»، می‌نویسد رشد جمعیت ارتدکس‌ها و اعراب بادیه‌نشین که با دولت یهود ارتباط نمی‌گیرند و مشارکت آن‌ها در اقتصاد و ارتش بسیار کم است، تهدیدهایی علیه آینده اسرائیل به عنوان دولتی یهودی، دموکراتیک و توسعه‌یافته ایجاد می‌کنند. تمرکز این مقاله، فقط به تغییرات جمعیتی به‌ویژه اعراب و جمعیت ارتدکس یهودی است. تافت (۲۰۱۲) در مقاله «جمعیت‌شناسی و امنیت ملی: سیاست تغییر جمعیت در اسرائیل معاصر»، می‌نویسد مسئله جمعیت برای اسرائیل یک تهدید وجودی است و حتی از تهدیدهای فیزیکی و تروریسم هم برای اسرائیل خطرناک‌تر است. این مقاله تمرکز عمده‌اش بر روی تحرک جمعیتی از منظر رشد جمعیتی اعراب و یهودیان است و به تغییرات جمعیتی در میان اعراب و یهودیان، در امنیت ملی اسرائیل می‌پردازد. تافت نتیجه می‌گیرد که ایجاد دو کشور، گزینه مناسب برای حفظ دولت یهودی و دموکرات است. عبدالقادر عبدالعالی (۱۳۹۱)، در کتابی به نام «رژیم اسرائیل و گسست‌های سیاسی اجتماعی آن»، علاوه بر پرداختن به شکاف‌های اجتماعی قومی، نژادی، دینی و طبقاتی، به تأثیر این شکاف‌ها بر گرایش‌های انتخاباتی و سیاسی گروه‌های جمعیتی در اسرائیل پرداخته است. تمرکز این کتاب نیز بیشتر به شکاف‌ها و گسست‌های اجتماعی درونی اسرائیل است و نوآوری آن، در تأثیر این شکاف‌ها بر گرایش‌های انتخاباتی مردم در اسرائیل است.

۳. مبانی نظری

ژئوپلیتیک، تأثیرات عوامل جغرافیایی (موقعیت و مکان‌های جغرافیایی، منابع،

ویژگی‌های توپوگرافی و جمعیت) بر سیاست‌ها و اقدامات خارجی دولت‌ها را مطالعه می‌کند (Kelly, 2016: 23). ژئوپلیتیک، آثار جغرافیایی بر روابط قدرت در عرصه بین‌المللی را تحلیل و تأثیرات موقعیت و جمعیت را بر سیاست و سازه‌های سیاسی فضایی بررسی می‌کند (Jan Parvar & Saleh Abadi & Bahrami Jaf, 2021: 78). در این میان، جمعیت و انسان‌های ساکن در هر مکان، یکی از عناصر و ارکان ژئوپلیتیک را تشکیل می‌دهند. در ژئوپلیتیک جمعیت، در کنار ابعاد کمی جمعیت، ابعاد کیفی، الگوی پخش و همچنین ساختار و ترکیب جمعیتی نیز بررسی می‌شود تا فهم دقیقی از این موضوع به دست آید. منظور از بعد کمی جمعیت، تعداد عددی جمعیت یک کشور است. مؤلفه کمی جمعیت از آنجایی که می‌تواند منبع نیروی نظامی و دفاعی را فراهم آورد و همچنین نیروی کار لازم را برای تولید ثروت فراهم کند و روحیه ملی را در داخل افزایش دهد و در مقابل، ترس و احترام در خارج به همراه آورد، در ارزیابی قدرت کشور اهمیت دارد (Roshandel, 2019: 76). کیفیت جمعیت یک کشور نیز در کنار کمیت عددی آن، اهمیت دارد؛ به گونه‌ای که اگر جمعیتی از سلامت روانی و جسمی، سطح تحصیلات بالا، سطح زندگی مناسب، باورهای عمومی و سطح روحیه ملی بالا بهره‌مند باشند، می‌تواند یک عامل مثبت ژئوپلیتیکی به شمار آید و ضریب امنیت ملی کشور را افزایش دهد. علاوه بر این، با توجه به اینکه جمعیت همواره تحت تأثیر متغیرهایی همچون تولد، مرگ و میر و مهاجرت (داخلی و خارجی) در حال تحرک است، الگوی پخش و تحرکات جمعیتی نیز اهمیت بسیاری دارد.

در ژئوپلیتیک جمعیت، علاوه بر کمیت جمعیت، تراکم جمعیت، ترکیب قومی، مذهبی و اجتماعی، موازنه جمعیتی و بحران‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، بهداشتی و امنیتی ناشی از آن نیز به عنوان ملاحظات امنیت ملی در نظر گرفته می‌شود (Hafiznia, 2012: 181). ترکیب دینی مذهبی و قومی زبانی به دلیل برخی رقابت‌های آشکار و پنهان آنان در ژئوپلیتیک جمعیتی کشورها اهمیت بسیاری دارند. به هر میزان که تعداد ادیان و اقوام در کشوری بیشتر باشد، رقابت میان آنان نیز افزایش می‌یابد که این موضوع در صورت نبود تساهل دینی و قومی، ممکن است پیامدهای سیاسی، امنیتی، اجتماعی و فرهنگی بسیاری در پی داشته باشد. اریکسن گروه‌های قومی را به چهار دسته تقسیم می‌کند: گروه اول مربوط به

گروه قومی هستند که افرادی از شهرهای خود به شهرهای بزرگ و مرکزی مهاجرت کرده‌اند؛ برای نمونه مردمی که از آمریکای لاتین به ایالات متحده رفته‌اند یا مهاجرانی که از مناطق پیرامونی به شهرهای اصلی آفریقا مهاجرت کرده‌اند. در این گروه‌ها، هویت و فرهنگ قوم میزبان، مسلط شده و قومیت‌ها ادعایی در این خصوص ندارند. گروه دوم، بومیان سرزمینی هستند که به صورت اقلیت در کشوری ساکن هستند و تا حدی در گروه قومی کشور مسلط ادغام شده‌اند. این نوع اقوام قدرت سیاسی به نسبت ضعیفی دارند. گروه سوم، جنبش‌های ملی قومی هستند که برپایی یک کشور مسلط در سرزمین مشخصی را می‌خواهند. سرانجام گروه چهارم مربوط به گروه‌های قومی در جوامع متکثر است که چندین قوم در یک کشور با قدرت سیاسی و اقتصادی یکسان زندگی می‌کنند. اقوامی که در این گروه گنجانده شده‌اند هیچ آرمان توجیهی ناپذیری در مورد برپایی کشوری با قومیت خاص ندارند (Hitman, 2016: 4). در این چارچوب، نوع گروه‌های قومی مستقر در یک سرزمین، نقش مهمی در شکاف‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در آن کشور دارد.

ژئوپلیتیک جمعیتی اسرائیل یکی از پیچیده‌ترین و بحث‌برانگیزترین ساختارهای کمیت، کیفیت، الگوی پخش، تحرکات و ترکیبات جمعیتی را در درون خود داشته است. این موضوع در عمل به یکی از مهم‌ترین ریشه‌های بحران و تنش در این رژیم تبدیل شده است و یکی از اساسی‌ترین چالش‌های مذاکرات صلح به حساب می‌آید. این مسئله سبب شده است ژئوپلیتیک جمعیتی اسرائیل به دلیل تأکید آن بر دولتی صرفاً یهودی و چالش‌های بحران مهاجرت، مضاعف شود. در ادامه، ابتدا به ژئوپلیتیک جمعیتی این رژیم با توجه به چهار ویژگی کمیت، کیفیت، الگوی پخش و همچنین ساختار و ترکیب جمعیتی می‌پردازیم. سپس تأثیر آن‌ها بر امنیت ملی این رژیم را ارزیابی می‌کنیم.

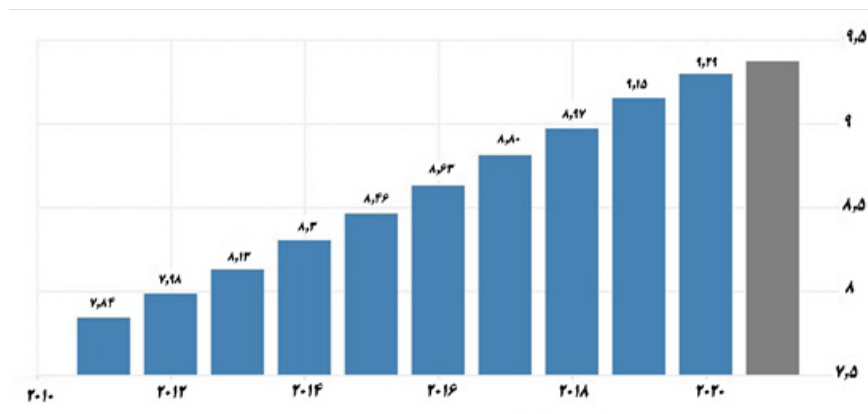
۴. ژئوپلیتیک جمعیت اسرائیل

۴-۱. کمیت جمعیت

از نظر کمی، جمعیت اسرائیل بر اساس گزارش اداره مرکزی آمار اسرائیل^۱ تا آوریل

1. Israel Central Bureau of Statistics (CBS)

سال ۲۰۲۱، ۹ میلیون و ۳۴۱ هزار نفر است. این مرکز، تعداد جمعیتی که در بلندی‌های جولان، قدس شرقی و کرانه باختری ساکن هستند و خود را شهروندان اسرائیل می‌دانند را جزئی از جمعیت دولت یهود به شمار می‌آورد. این آمار نشان‌دهنده افزایش جمعیت اسرائیل در سال‌های اخیر است.

نمودار ۱. جمعیت اسرائیل در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ CBS, 2021

۴-۲. کیفیت جمعیت

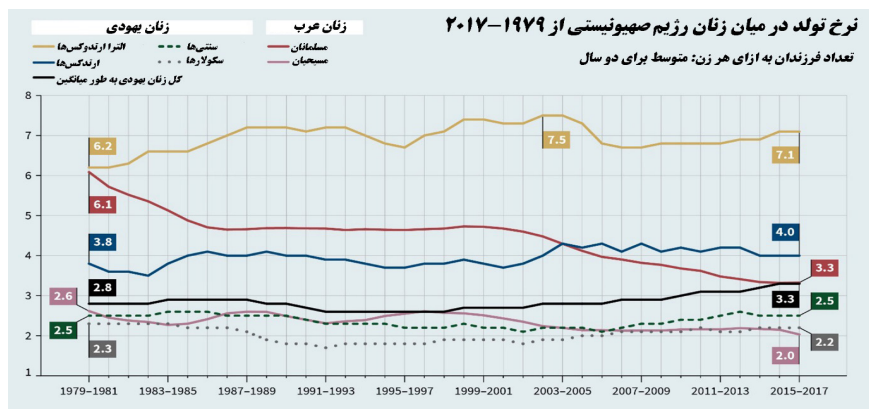
همان‌گونه که گفتیم، علاوه بر عامل کمی، عوامل کیفی جمعیت نیز اهمیت دارند. از نظر میزان سواد، ۹۷/۸ درصد از کل جمعیت اسرائیل می‌توانند بخوانند و بنویسند (World Factbook, 2021). از نظر میزان جمعیت تحصیل‌کرده، ۵۰/۹۱ درصد جمعیت اسرائیل مدرک تحصیلات عالی دارند؛ به‌گونه‌ای که این رژیم پس از ژاپن و کانادا در رتبه سوم جهان قرار دارد (Leichman, 2018). افزون بر این، میزان امید به زندگی در اسرائیل، ۸۳/۱۵ سال است که در بین ده کشور برتر جهان قرار می‌گیرد. این رژیم در دیگر شاخص‌های کیفی جمعیت نیز وضعیت بسیار مناسبی دارد. به‌طوری که میزان مخارج صرف‌شده برای سلامت هر فرد در اسرائیل، سالانه ۳۱۴۵ دلار است و نسبت پزشک در هر هزار نفر جمعیت، ۳/۵ نفر است و نسبت

۱. درصد جمعیت تحصیل کرده هر کشور مبتنی بر تعداد افراد قرار گرفته در سن ۲۵ تا ۶۴ سال است که یک دوره دو یا چهارساله بعد از دبیرستان را گذرانده‌اند.

تخت‌های بیمارستانی برای هر هزار نفر، ۳ تخت است. افزون بر این، سرانه نسبت مرگ‌ومیر مادران در هر هزار نفر ۲ نفر و در نسبت مرگ و میر نوزادان در هر هزار نفر ۲/۹ نفر است و از نظر دسترسی به آب سالم نیز، ۱۰۰ درصد جمعیت اسرائیل دسترسی کامل به آب سالم دارند (Rosenthal, 2020: 3- 9).

۴-۳. الگوی پخش و تحرکات جمعیت

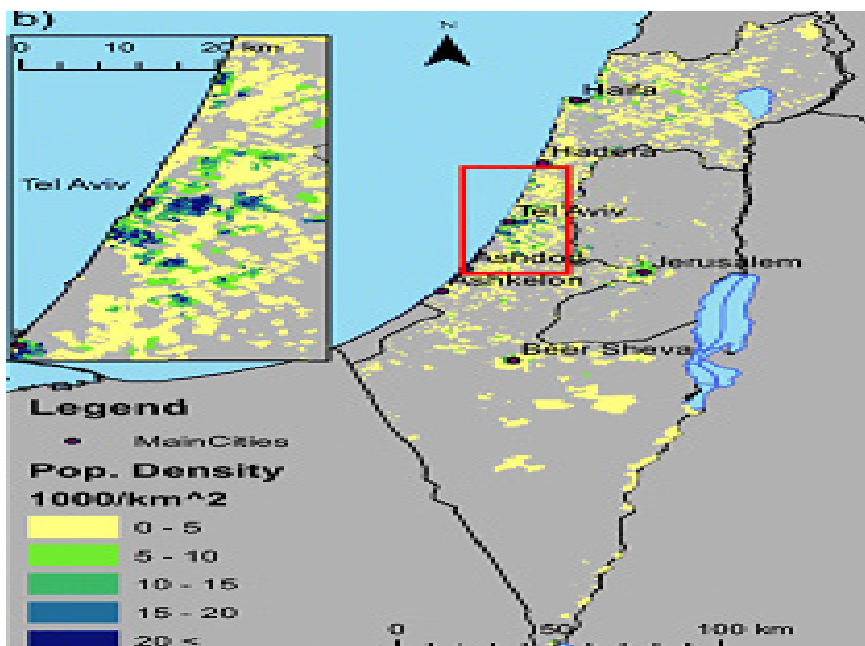
در این بُعد از جمعیت، میزان رشد گروه‌های مختلف جمعیتی و همچنین مهاجرت (داخلی و خارجی) اهمیت بسیاری دارد. نرخ رشد جمعیت در اسرائیل، در سال ۲۰۲۰، ۱٫۶۷ درصد است که نسبت به سال ۲۰۱۹ نیز ۱٫۹٪ را ثبت کرده بود، کاهش یافته است (Even, 2021: 35). در این زمینه، میزان رشد گروه‌های مختلف در اسرائیل را به‌طور کلی می‌توانیم در دو دسته اعراب و یهودیان بررسی کنیم. میزان باروری در میان مسلمانان، از ۶٫۱ در سال ۱۹۷۹ به ۳٫۳ در سال ۲۰۱۷ کاهش یافته است و در مقابل، یهودیان به‌طور کلی (سکولارها، ارتدکس‌ها و فوق ارتدکس‌ها)، از ۲٫۸ در سال ۱۹۷۹ به ۳٫۳ در سال ۲۰۱۷ افزایش یافته‌اند. در این میان آمار دیگری توسط اداره آمار اسرائیل منتشر شد که در سال ۲۰۱۸، نرخ باروری زنان یهودی را ۳٫۰۵ و نرخ زنان عرب را ۳٫۰۴ اعلام کرد (i24NEWS, 2019).

نمودار ۲. میزان باروری در اسرائیل 9: Lintl, 2020. Source:

افزون بر این، مهاجرت خارجی نیز مؤلفه اساسی در این بخش است. تقریباً

از سال ۱۹۴۸ تاکنون ۳ میلیون و ۲۰۰ هزار نفر به اسرائیل مهاجرت کرده‌اند (CBS, 2018: 6). بنابراین این رژیم همواره شاهد مهاجرت‌هایی به این سرزمین بوده است. از سویی، الگوی پخش و تحرکات جمعیت را باید از زاویه چگونگی اسکان جمعیت نیز مورد توجه قرار داد. در اسرائیل به دلیل شرایط نامناسب توپوگرافی و بیابانی بودن بیش از نیمی از سرزمین‌های آن و همچنین به سبب ناآرامی‌های دائمی در مرزهای شرقی و شمالی این رژیم، مردم به طور طبیعی خواستار اسکان در دشت ساحلی و مرکز فلسطین اشغالی هستند. از این رو بسیاری از افراد، از مناطق حاشیه‌ای به سوی دشت ساحلی دریای مدیترانه روانه می‌شوند.

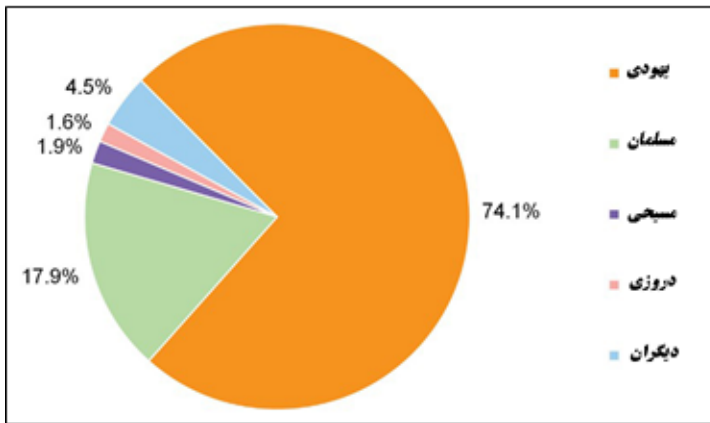

شکل ۱. تراکم جمعیتی اسرائیل. Source: Cbs.gov.il

الگوی پخش جمعیتی در اسرائیل به گونه‌ای است که حدود ۷۰ درصد جمعیت ۸۰ درصد پایگاه‌های تجاری، صنعتی و بیشتر نهادهای دولتی، مراکز راهبردی و زیرساخت‌های غیرنظامی و نظامی این رژیم در دشت ساحلی و در منطقه‌ای به مساحت ۱۲۱ کیلومتری از سواحل حیفا و اشدود قرار دارند (Freilich, 2018: 86).

۴-۴. ساختار و ترکیب جمعیت

در بُعد ترکیب جمعیت، ترکیب دینی و قومی اهمیت بسیاری دارد. اسرائیل را می‌توان جامعه‌ای عمیقاً تقسیم‌شده در امتداد خطوط قومی ملی در نظر گرفت (Lewin-Epstein & Cohen, 2018: 1)؛ به طوری که اقوام و ادیان متعددی در این سرزمین ساکن هستند. در مورد وضعیت قومی اسرائیل، بر اساس گزارش دفتر مرکزی آمار این رژیم، از جمعیت ۹ میلیون و ۲۱ هزار نفر (جمعیت سال ۲۰۱۹)، ۶ میلیون و ۶۹۷ هزار نفر یهودی و ۱ میلیون و ۸۹۰ هزار نفر نیز عرب بوده‌اند. علاوه بر این ۴۳۴ هزار نفر نیز به‌عنوان دیگر اقوام و مذاهب در اسرائیل زندگی می‌کنند که کارگران خارجی یا گروه‌های قومی و مذهبی همچون بهایی‌ها را شامل می‌شوند. از نظر دینی نیز جمعیت یهودیان ۷۴/۱ درصد، مسلمانان ۱۷/۹ درصد، مسیحیان ۱/۹ درصد، دروزی‌ها ۱/۶ درصد و دیگران ۴/۵ درصد است (World Fact Book, 2021).

شکل ۲. ترکیب مذهبی جمعیت اسرائیل Source: World Fact Book, 2021

افزون بر ترکیب میان‌قومی که بیشتر ناظر به قومیت‌های یهود و عرب است، ترکیب درون‌قومی به‌ویژه در میان یهودیان نیز در ژئوپلیتیک جمعیتی اسرائیل اهمیت دارد. اسرائیل جامعه‌ای است که با مهاجرت یهودیان به این سرزمین بنا شده است (Abdoulali, 2012: 91)؛ به طوری که یهودیان مهاجر از ۱۰۲ کشور جهان و با

۵۲ زبان و فرهنگ مختلف به فلسطین اشغالی مهاجرت کرده‌اند. از این‌رو، ترکیب درون‌قومی بین یهودیان، مؤلفه تأثیرگذاری در ژئوپلیتیک جمعیت اسرائیل است. به‌طور کلی یهودیان اشکنازی،^۱ سفاردی،^۲ فلاشا^۳ و روس تبار هستند. علاوه بر ترکیب نژادی و قومی، ترکیب مذهبی به معنای میزان پایبندی به مذهب نیز در اسرائیل و به‌ویژه در میان یهودیان اهمیت دارد. می‌توان به‌طور کلی به دو گروه سکولارها و حریدی‌ها^۴ اشاره کرد که البته هرکدام دارای تقسیم‌بندی‌های دیگری در درون خود دارند، چنانچه جامعه حریدی به سه دسته لیتوانیایی‌ها،^۵ حسیدی‌ها^۶ و سفاردی‌ها^۷ منشعب می‌شود.

۵. تأثیر ژئوپلیتیک جمعیتی اسرائیل بر امنیت ملی این رژیم

با توجه به آنچه گفتیم، ژئوپلیتیک جمعیت اسرائیل در چهار حوزه کمیت، کیفیت، الگوی پخش، تحرکات و ساختار و ترکیب جمعیتی وضعیت خاصی دارد. این شرایط به‌شکل مستقیم بر امنیت ملی این رژیم تأثیر می‌گذارد که در ادامه به آن‌ها می‌پردازیم.

۵-۱. محدودیت جمعیت و تهدید امنیت ملی

همان‌گونه که در مبانی مفهومی بیان کردیم، به‌طور کلی حجم جمعیت از دیدگاه قدرت و امنیت ملی اهمیت دارد. به‌طور مبنایی جمعیت زیاد، موجب تقویت روحیه ملی و افزایش امنیت ملی و جمعیت اندک، موجب کاهش روحیه ملی و تضعیف امنیت ملی می‌شود. جمعیت اسرائیل همواره در مقایسه با بسیاری از کشورهای منطقه پایین بوده است. میزان جمعیت اسرائیل در مقایسه با همسایگان هم‌جوارش (به غیر از لبنان) کمتر است. این ضعف اسرائیل در بعد منطقه‌ای بیشتر خود را نشان می‌دهد؛ چرا که این رژیم به غیر از برخی کشورهای منطقه همچون قطر، بحرین، عمان، فلسطین و لیبی، از دیگر کشورهای منطقه و به‌ویژه قدرت‌های بزرگ همچون ایران، ترکیه، مصر و عربستان کم جمعیت‌تر است. به‌طوری که از میان بیست

1. Ashkenazi
2. Sephardi
3. The Beta Israel
4. Haredi
5. Litvak
6. Hasidic
7. Sephardi

کشور منطقه، این رژیم در ردیف سیزدهم قرار می‌گیرد. این مشکل در کنار محیط خصمانه‌ای^۱ که علیه این رژیم در منطقه وجود دارد، اسرائیل را مجبور به شکل دادن به ملت مسلح^۲ و بسیج عمومی کرده است (Freilich, 2018: 54).

۲-۵. کیفیت جمعیت، نقطه قوت امنیت ملی

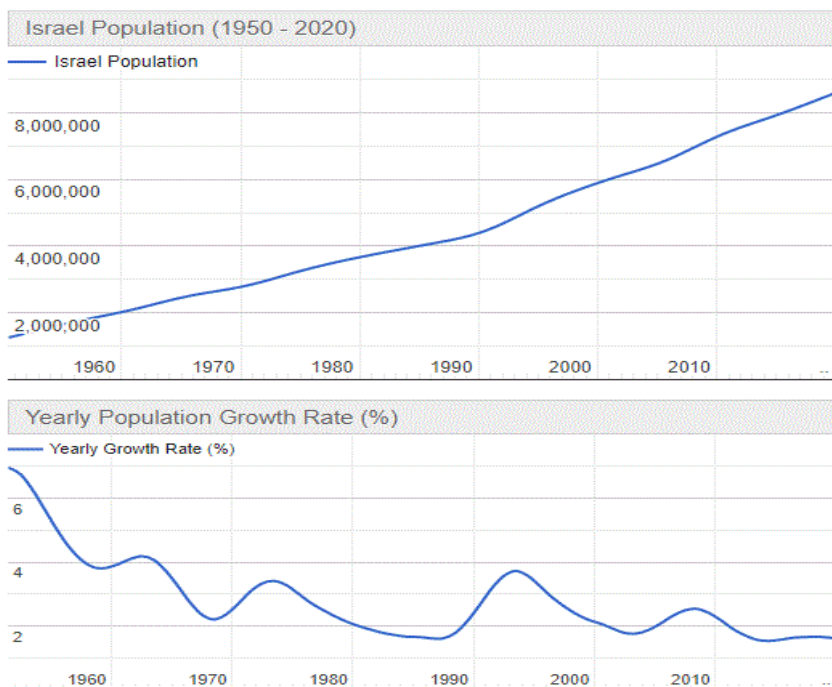
همان‌گونه که گفتیم اسرائیل از نظر کیفیت جمعیت، در وضعیت مناسبی به سر می‌برد و در ردیف کشورهای توسعه‌یافته قرار دارد. همین مسئله کارایی جمعیت ساکن در اسرائیل را افزایش می‌دهد. جمعیت این رژیم از نظر درآمد سرانه، امید به زندگی و تحصیلات عالی و دسترسی به خدمات پزشکی، یکی از بهترین‌ها در منطقه خاورمیانه است. تأکید بر مسائل علمی به این دلیل که بر کیفیت جمعیت تأثیر بسیاری می‌گذارد، بیش از دیگر مؤلفه‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. برتری علمی و تکنولوژیکی اسرائیل سبب پیشرفت اقتصادی آن شده است. در نتیجه آن امنیت اقتصادی این رژیم را تأمین کرده است. اسرائیل در آخرین رتبه‌بندی شاخص جهانی نوآوری که سازمان جهانی مالکیت معنوی (وایپو) اعلام کرد، در رتبه ۱۳ جهان و با اختلاف بسیار در رتبه اول منطقه قرار گرفت (Katz, 2018: 538). بنابراین با دستیابی به این سطح از قدرت علمی و فناوری، محصولات های‌تک، نیمی از صادرات اسرائیل را تشکیل می‌دهد (Rivlin, 2021: 4). یکی از مقامات اسرائیل در این باره می‌گوید: «فناوری اسرائیل، کلید همه قفل‌های ما با کشورهای جهان است» (Ahmadi, 2020: 97). در این چارچوب، اسرائیل توانسته است با دیپلماسی علمی، قدرت ملی و ضریب امنیت ملی خود را ارتقا دهد؛ به‌گونه‌ای که این رژیم توانسته با دیپلماسی آبی، کشاورزی، پزشکی، نظامی و سایبری خود، بسیاری از کشورهای جهان و به‌ویژه کشورهای منطقه را به سمت خود جذب کند و با ارائه فناوری، علاوه بر سودهای کلان اقتصادی، حمایت آن کشورها را نیز به دست آورد و بحران مشروعیت و انزوای ژئوپلیتیکی‌اش را تا حدودی مدیریت کند.

۱. اسرائیل با اینکه در سال‌های اخیر وارد روند عادی‌سازی روابط با برخی کشورهای منطقه شده است، طبق نظرسنجی‌های انجام‌شده، نزدیک به ۸۸ درصد مردم کشورهای عربی نگاه خصمانه به این رژیم دارند. همین امر محیط غرب آسیا و شمال آفریقا را همچنان برای اسرائیل خصمانه می‌کند (Arab Center For Research & Policy Studies, 2020: 55).

2. Nation in Arms

۳-۵. چالش‌های الگوی پخش و تحرکات جمعیتی بر امنیت ملی اسرائیل

اسرائیل برای تعریف خود به‌عنوان کشوری هم‌یهودی و هم‌دموکراتیک، نیاز به حفظ برتری جمعیتی یهودیان دارد و اگر این برتری جمعیتی از میان برود، دموکراتیک یا یهودی بودن این رژیم، زیر سؤال خواهد رفت. از سوی دیگر، تغییرات جمعیتی در گروه‌های مختلف، پیامدهای اقتصادی و امنیتی و همچنین سیاسی برای اسرائیل به بار خواهد آورد. این پیامدها را می‌توان از دو جهت بررسی کرد: دیدگاه اول تغییراتی است که بر اساس تقسیم اسرائیل به دو گروه اعراب و یهودیان رخ می‌دهد و تغییرات دوم مربوط به رشد فزاینده خریدی‌ها و نسبت آن با دیگر یهودیان است که می‌تواند در آینده و امنیت ملی اسرائیل تأثیر بگذارد. در دیدگاه نخست، اگرچه آمارهای موجود نشان‌دهنده افزایش جمعیت اسرائیل است، آهنگ سالانه نرخ رشد جمعیت در این رژیم، کاهش محسوس را نشان می‌دهد به‌گونه‌ای که از ۶/۹۴ درصد در سال ۱۹۵۱ به ۱/۶ در سال ۲۰۲۰ رسیده است.

نمودار ۳. رشد و نرخ رشد سالانه جمعیت در اسرائیل Source: Worldometers, 2021

از سوی دیگر، با وجود کاهش بسیار زیاد نرخ باروری جمعیت عرب در اسرائیل که در نمودار ۲ دیدیم، جمعیت اعراب به سبب بالابودن جمعیت جوان و همچنین ازدواج زودتر (زنان مسلمان با میانگین سنی ۶/۲۲ سال ازدواج می کنند) نسبت به یهودیان (میانگین سن ازدواج در میان زنان یهودی ۷/۲۵ سال است)، رشد بیشتری دارند (Even, 2021: 38). این روند از نظر برخی اندیشمندان «بمب ساعتی جمعیتی» نامیده شده است. به این دلیل که اعراب فلسطینی ساکن در اسرائیل را همچنان به عنوان اقلیتی تأثیرگذار در اسرائیل حفظ می کند و موازنه جمعیتی را به زیان یهودیان تغییر می دهد.

جدول ۱. درصد یهودیان و اعراب در سال های ۱۹۴۷ تا ۲۰۵۰ تا ۲۰۵۰ Source: Freilich, 2018: 196

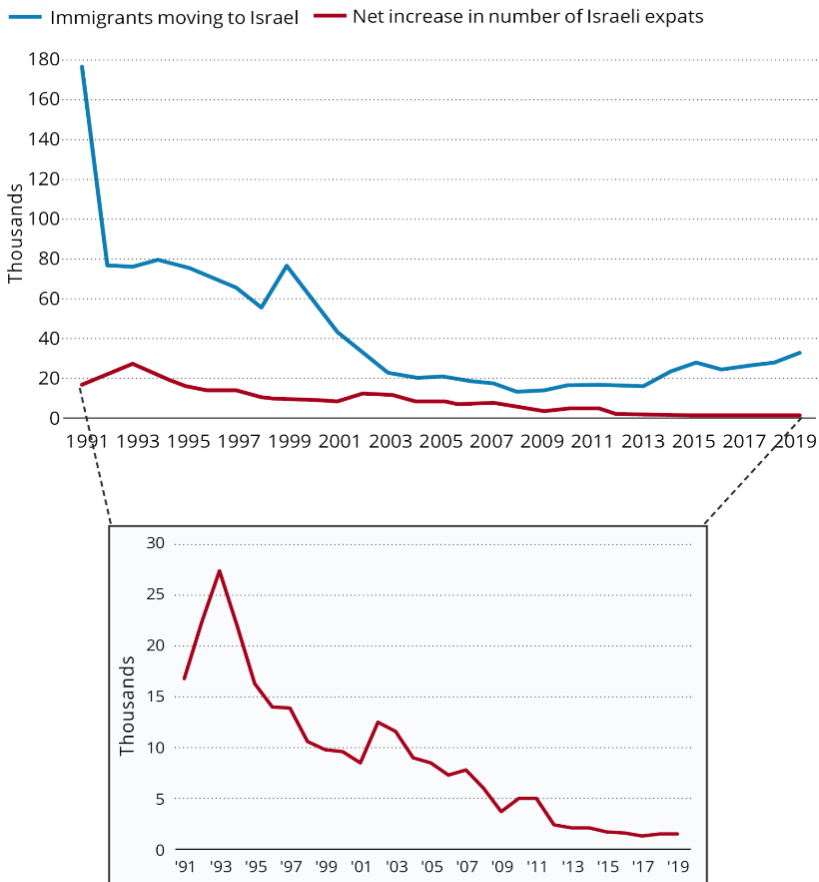
برآورد	۲۰۱۵	۲۰۲۵	۲۰۵۰	
بالا	۶۰	۵۹	۶۱	درصد کل یهودیان نسبت به دیگر اقوام در اسرائیل و کرانه باختری
پایین	۶۱	۵۹	۵۶	
بالا	۵۱	۴۹	۴۹	درصد کل یهودیان نسبت به دیگر اقوام در اسرائیل، کرانه باختری و غزه
پایین	۵۲	۵۰	۴۷	

رشد جمعیت یهودیان فوق ارتدکس نیز یکی از چالش های داخلی جمعیتی مؤثر بر امنیت ملی این رژیم است. رشد فزاینده فوق ارتدکس ها و نرخ باروری آن ها (۶/۶ فرزند به ازای هر زن حریدی، در مقایسه با ۲/۱ در میان زنان سکولار) از یک جهت با افزایش جمعیت یهودیان در برابر اعراب، می تواند برای اسرائیل اهمیت داشته باشد؛ اما از جهت دیگر به دلیل رویکردهای ایدئولوژیک این گروه و تفاوت های بسیار حریدی ها با سکولارها در زمینه های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و آموزشی می تواند پیامدهای امنیتی

منفی بر اسرائیل ایجاد کند (Even, 2021: 42-43) که در قسمت ساختار و ترکیب جمعیتی به آن اشاره می‌کنیم. علاوه بر تغییرات جمعیتی بر اثر رشد طبیعی گروه‌های مختلف، همان‌گونه که در توصیف ژئوپلیتیک جمعیت اسرائیل گفتیم، الگوی تمرکز در اسرائیل مبتنی بر تمرکز جمعیتی در دشت ساحلی است و الگوی مهاجرت داخلی نیز مهاجرت از حواشی سرزمین‌های اشغالی به شهرهای اصلی این رژیم همچون تل‌آویو و بیت‌المقدس است که همین عامل تمرکز جمعیتی را بیشتر کرده است. چنین شرایطی پیامدهای امنیتی بسیاری را به‌ویژه در زمان بحران و جنگ برای اسرائیل به‌وجود می‌آورد (Eilam, 2022: 138).

گذشته از مهاجرت داخلی و تمرکز جمعیتی در دشت ساحلی اسرائیل، مهاجرت خارجی مهم‌ترین موضوعی است که در الگوی پخش و تحرکات جمعیتی این رژیم باید مد نظر قرار بگیرد. اهمیت مهاجرت یهودیان به اسرائیل تا اندازه‌ای است که دیوید بن گورین می‌گوید: «مهاجرت به فلسطین به منزله‌ی خونی است که ادامه‌ی حیات اسرائیل را بیمه می‌کند و ضامن امنیت و آینده‌ی اسرائیل است» (Arabsorkhi, 2019: 61). طبق برآوردهای سازمان‌های صهیونیستی، دولت یهود برای اینکه توازن جمعیتی موجود میان خود و اعراب را حفظ کند باید نرخ خالص مهاجرت سالیانه ۸۰ هزار یهودی را حفظ کند (Freilich, 2018: 198)؛ اما نرخ‌های کنونی بسیار پایین‌تر از اعداد اعلام شده است؛ به‌طوری که نرخ مهاجرت به اسرائیل در سال ۲۰۱۹، نزدیک به ۳۴ هزار نفر بود. افزون بر این موارد، مهاجرت معکوس^۱ مهاجرت از اسرائیل به دیگر کشورها که به آن یزیدا^۲ گفته می‌شود در این رژیم سیر صعودی به خود گرفته است. به‌گونه‌ای که مسئله‌ی مهاجرت از اسرائیل (یزیدا) که در مقابل مهاجرت به اسرائیل (عالیا)^۳ قرار دارد، به موضوع مهمی در این رژیم به‌ویژه در سال‌های اخیر تبدیل شده است.

-
1. Reverse Migration
  2. Yerida
  3. Aliyah

نمودار ۴. نرخ خالص مهاجرت به اسرائیل (عالیا) Source: Maltz, 2020

بر اساس نظرسنجی مؤسسه مشاوره‌ای و تحقیقاتی میدگام، ۲۷ درصد یهودیان در صورت شرایط مناسب از اسرائیل خارج می‌شوند (Abdulrahman, migration-1.2109702). از سوی دیگر، بیشتر کسانی که مهاجرت می‌کنند، افراد متخصص و با مشی سکولار هستند که در ساختار سیاسی و اقتصادی اسرائیل اهمیت بسیاری دارند. مهاجرت این افراد بی‌شک زیان جبران‌ناپذیری بر اقتصاد اسرائیل

وارد می‌کند که از نظر سیاسی نیز به دلیل اکثریت شدن یهودیان ارتدکس مذهبی، بیش از پیش به سمت رادیکالیزه شدن و چالش‌های درونی اجتماعی پیش می‌رود.

۴-۵. پیامدهای شکاف‌های اجتماعی ساختار و ترکیب جمعیتی بر امنیت ملی اسرائیل

تکثر قومی‌نژادی و ترکیب نامتجانس فرهنگ‌های مختلف در اسرائیل از ملیت‌های متعددی که هرکدام شاخص‌های هویتی و فرهنگی، زبان و اعتقادات منحصر به فردی دارند و از توانایی علمی و شغلی متفاوتی تیز برخوردارند، انسجام درونی این رژیم را به‌عنوان یک جامعه و ملت واحد، مختل و آن را به جامعه‌ای چندپاره و گسسته تبدیل کرده و شکاف‌های اجتماعی اساسی در این رژیم به وجود آورده است. در ادامه، سه شکاف کلی را که از ترکیب جمعیتی این رژیم نشأت گرفته است بیان می‌کنیم:

الف) شکاف قومیتی اعراب و یهودیان: این شکاف به‌عنوان آشکارترین و طولانی‌ترین شکاف اجتماعی در اسرائیل به دلیل تأثیرپذیری از عوامل سیاسی و اجتماعی بسیار، چه از درون و چه از بیرون، بیشترین رسوخ و دوام را میان تنش‌های موجود در جامعه اسرائیل ایجاد کرده است (Saleh, 2021: 113). فلسطینیان، به‌عنوان صاحبان اصلی این سرزمین، خواهان برپایی کشور یا خودمختاری در سرزمین فلسطین هستند و هویت خود را نه اسرائیلی، بلکه فلسطینی می‌دانند. بر اساس نظرسنجی سال ۲۰۱۷ که سمی اسموها^۱ استاد جامعه‌شناسی دانشگاه حيفا انجام داد، فقط ۱۶ درصد اعراب ساکن در اسرائیل خود را «عرب اسرائیلی» می‌دانند و بقیه، خود را «فلسطینیان در اسرائیل» یا «عرب فلسطینی» معرفی می‌کنند (Berger, 2019).

در این میان، تبعیض‌های آشکار علیه اعراب در اسرائیل مزید بر علت شده و هویت فلسطینی اعراب را بیش از پیش تقویت کرده و با تبدیل آنان به شهروندان درجه دو، زمینه‌های نارضایتی و اعتراض را در این رژیم فراهم آورده و مانع از شکل‌گیری هویت یکپارچه اسرائیلی شده است. اعراب و به‌ویژه مسلمانان از نظر سطح معیشت، درآمد، کار و آموزش در پایین‌ترین سطح هرم اجتماعی قرار دارند. فقط ۲.۴ درصد از مناطق صنعتی، در شهرهای با اکثریت عربی وجود دارد که همین عامل موجب افزایش فقر در بین اعراب مسلمان اسرائیل شده است. به‌گونه‌ای که میزان فقر در

1. Sammy Smoooha

اعراب، دو برابر میزان فقر در یهودیان است (Robinson, 2021). در بین ۴۰ شهر فقیر اسرائیل، ۳۶ شهر آن عربی است. علاوه بر این تراکم جمعیت در شهرهای عربی بسیار بیشتر از دیگر شهرهای اسرائیل است، زیرا عرب‌ها با وجود اینکه بیش از ۲۰ درصد از جمعیت اسرائیل را دارند، فقط در ۲،۵ درصد از مساحت فلسطین اشغالی زندگی می‌کنند (Ahmed, 2020: 5). تبعیض‌های اسرائیل نسبت به اعراب و شرایط سخت زندگی این گروه در جامعه اسرائیل در کنار سرایت دیدگاه‌های نژادپرستانه به متن جامعه این رژیم، در عمل شکاف میان یهودیان و اعراب را در دولت یهود افزایش داده است و نگاه اقوام نسبت به یکدیگر را توأم با نفرت و دشمنی کرده است. نتایج یک نظرسنجی نشان می‌دهد ۶۲ درصد از مردم اسرائیل از اینکه اعراب و به‌ویژه مسلمانان به آن‌ها آسیب بزنند احساس ترس و نگرانی می‌کنند و ۳۰ درصد آن‌ها نیز از اعراب متنفرند (Dorakhseh and Hoseini, 2018: 279). این که خود نشان‌دهنده میزان شکاف در میان اعراب و یهودیان است.

این شرایط به علایق قومی که میان اعراب ساکن در فلسطین اشغالی با نوار غزه و کرانه باختری و همچنین دیگر کشورهای عربی وجود دارد، دامن زده است. به‌شکلی که تنش در رابطه اسرائیل با غزه یا کرانه باختری و همچنین دیگر کشورهای عربی، به داخل سرزمین‌های اسرائیل کشیده شده و هویت فلسطینی اعراب ساکن سرزمین‌های اشغالی را تقویت می‌کند. به‌گونه‌ای که در جریان جنگ غزه در سال ۲۰۲۱، اعراب ساکن در اسرائیل اعتراض کردند و با یهودیان افراطی درگیر شدند. چنین مواردی موجب شده است که صهیونیست‌ها، اعراب ساکن در فلسطین اشغالی را به‌عنوان خطر امنیتی و ستون پنجم بدانند و در عمل بخشی از جمعیت اسرائیل به‌عنوان تهدید به شمار آیند (Gardner, 2021). از این‌رو، استون کوک پس از جنگ سیف‌القدس، در مقاله «جنگ اسرائیل هرگز پایان نخواهد یافت» نوشت: «کاملاً واضح است که حتی پس از ۷۳ سال تلاش، نه‌تنها ادغام فلسطینیان در جامعه اسرائیل، بلکه تضعیف هویت آن‌ها و با عنوان «عرب اسرائیلی» با شکست مواجه شده است. فلسطینیان شهروند اسرائیل، خود را بقایای جمعیتی می‌دانند که پیش از ایجاد اسرائیل وجود داشته است» (Cook, 2021)

ب) شکاف نژادی گروه‌های یهودی: دومین شکاف اجتماعی عمده اسرائیل که ناشی از مهاجرت یهودیان از نقاط مختلف جهان به این سرزمین است، شکاف

نژادی بین گروه‌های یهودی است. در این میان با وجود اینکه یهودیان بسیاری از کشورهای مختلف به اسرائیل مهاجرت کرده‌اند، به‌طور کلی آن‌ها را می‌توانیم به چهار دسته کلی یهودیان سفاردی، یهودیان اشکنازی، یهودیان روس تبار و یهودیان فلاشا تقسیم کنیم.

اشکنازی به یهودیانی گفته می‌شود که اصلیتی از اروپای شرقی و مرکزی دارند. در قرن بیستم تقریباً همه جوامع اشکنازی در اروپای مسیحی قرار داشتند و در حال حاضر نیز بیش از ۸۰ درصد یهودیان جهان را اشکنازی‌ها تشکیل می‌دهند. جمعیت یهودیان اشکنازی امروزی بیش از ۱۰ میلیون نفر تخمین زده می‌شود که ۲.۸ میلیون نفر از آن‌ها در اسرائیل زندگی می‌کنند. سفاردی‌ها به یهودیانی گفته می‌شود که بیشتر اصالتی از سرزمین‌های اسلامی (از کشورهای غرب آسیا تا شبه‌جزیرهٔ ایبری) دارند. با اینکه در اوایل تشکیل اسرائیل بیشتر یهودیان اشکنازی بودند، در حال حاضر، جمعیت یهودی اسرائیل تقریباً نیمی سفاردی (و میزراخی)^۱ و نیمی اشکنازی (به ترتیب ۴۸ درصد و ۴۵ درصد) همراه با گروه‌های کوچک‌تر یهودی است (Averbukh, 2017: 1). این دو گروه سفاردی و اشکنازی از نظر دیدگاه‌های سیاسی و میزان دسترسی به امکانات رفاهی، آموزشی و شغلی تفاوت‌هایی با یکدیگر دارند. به‌گونه‌ای که اشکنازی‌ها نسبت به سفاردی‌ها از جایگاه بهتری برخوردارند. از نظر جامعه‌شناسان اسرائیل، دوری جغرافیایی سفاردی‌ها از مراکز قدرت، وضعیت نامساعد اقتصادی آنان و محدودبودن دسترسی‌شان به آموزش، موجب ایجاد تفاوت‌هایی بین آنان و اشکنازی‌ها شده است. در مجموع، این شرایط از چندین زاویه بر امنیت ملی اسرائیل تأثیر گذاشته است که مهم‌ترین آن‌ها آشفته‌گی داخلی در این رژیم است که ناشی از اقدام‌های سفاردی‌ها در فلسطین اشغالی بوده است؛ به‌گونه‌ای که از زمان تأسیس دولت یهود، سفاردی‌ها رهبر تظاهرات داخلی، آشوب و خشونت‌های داخلی بوده‌اند. برای نمونه، شورش‌های وادی صلیب سال ۱۹۵۹ و اعتراض‌های پلنگ سیاه در سال ۱۹۷۱ را سفاردی‌ها انجام دادند (Averbukh, 2017: 2). گذشته از اشکنازی‌ها و سفاردی‌ها، یهودیان اتیوپی که به یهودیان فلاشا نیز معروف هستند در فلسطین اشغالی حضور دارند. این یهودیان از نظر مذهبی و فرهنگی به هیچ یک از گروه‌های نژادی اشکنازی و سفاردی منتسب نیستند و با آن‌ها متفاوتند (Abdoulali, 2012: 120). این یهودیان از نظر موقعیت اجتماعی، آموزشی،

شغلی و فرهنگی در سطح پایینی قرار دارند. در سال‌های ۲۰۰۸ و ۲۰۰۹ میزان فقر در بین یهودیان اتیوپی ۴۱ درصد بود، در حالی که تنها ۱۵ درصد از یهودیان دیگر از فقر رنج می‌بردند (Ahmed, 2020: 18). بیکاری در جامعه اتیوپی ۱۳ درصد است که تقریباً سه برابر میانگین کشوری است و اتیوپیایی‌ها یک‌سوم کمتر از دیگر یهودیان اسرائیل درآمد دارند. چنین شرایطی موجب شده است یهودیان فلاشا در دوره‌های زمانی گوناگون همچون سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۹ سبب ناآرامی شوند و امنیت ملی اسرائیل را تهدید کنند.

سرانجام مهاجران روس آخرین گروه نژادی هستند که در جامعه اسرائیل حضور پررنگی دارند. با وجود آنکه بر این مجموعه نام یهودیان روس گذاشته شده است، اما آن‌ها در واقع گروه‌های فرهنگی و نژادی گوناگونی هستند که از جمهوری‌های مختلف اتحاد شوروی به این سرزمین مهاجرت کرده‌اند (Abdoulali, 2012: 118). پس از اعراب، روس‌ها بزرگ‌ترین اقلیت تشکیل‌دهنده اسرائیل به شمار می‌آیند. جمعیت آن‌ها در برخی مناطق همچون اشدود چنان پرتراکم است که این منطقه بنام مسکوی کوچک لقب گرفته است. در سال ۲۰۱۷ حدود ۱.۵ میلیون روس در فلسطین اشغالی زندگی می‌کردند که ۱۷.۲۵ درصد جمعیت اسرائیل را تشکیل می‌داد (Алексей Голубович, 2017). حدود ۶۰ درصد مهاجران روس که در دهه ۹۰ میلادی به فلسطین اشغالی مهاجرت کردند در مشاغل علمی و تخصصی عالی، آموزش دیده بودند؛ به‌شکلی که پژوهشگران این مهاجرت روس‌ها را «هجرت علم» نامیدند (Horowitz, 1999: 43). همین موضوع موجب شده است که سطح اقتصادی، اجتماعی مهاجران روس نسبت به مهاجران سفاردی، فلاشا و اعراب بهتر باشد و در جامعه اسرائیل جایگاه مناسب‌تری داشته باشند. با وجود این، روس‌تبارها نه تنها در جامعه اسرائیل ادغام نشده‌اند، بلکه صنعت، آموزش و پرورش، زبان، فرهنگ و از همه مهم‌تر سیاست اسرائیل را تحت تأثیر حضور خود قرار داده‌اند. حدود ۲۶ درصد از مهاجران روسی به زبان عبری مسلط صحبت نمی‌کنند و تلاش می‌کنند هویت، فرهنگ و زبان روسی خود را حفظ کنند (Druckman, 2013). در نظرسنجی انجام‌شده بر روی گروهی از جوانان روس در اسرائیل، ۶۸ درصد از پاسخ‌دهندگان اعتراف کردند که آن‌ها خود را «روس اسرائیلی» می‌دانند، در حالی که فقط ۱۱ درصد آن‌ها خود را «اسرائیلی» معرفی می‌کنند (Ahmed, 2020 a: 15).

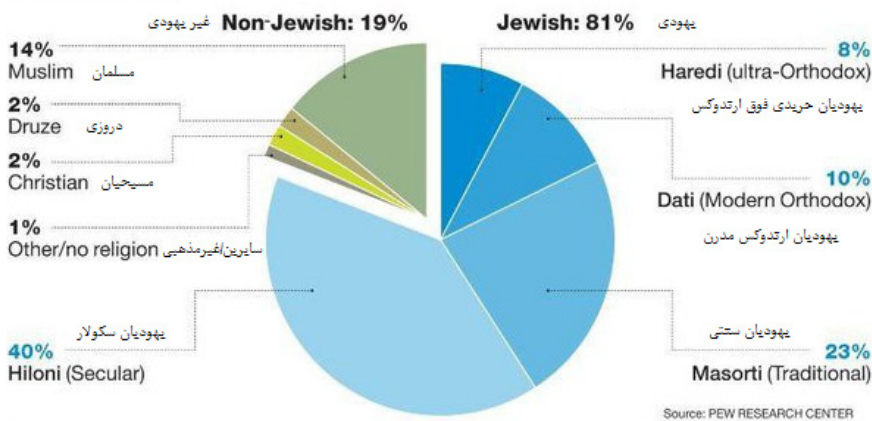
از سویی، از نظر مذهبی بیشتر روس تبارها به کنیسه اعتقادی ندارند و بنابر آمار اداره کل مرکزی رژیم صهیونیستی، ۳۰ درصد از مهاجران روس تباری که در دهه ۹۰ وارد اسرائیل شدند، یهودی نیستند یا بنابر قانون یهودیان ارتدکسی، آن‌ها یهودی محسوب نمی‌شوند. این مسئله در سال‌های بعد تشدید شده است؛ به‌گونه‌ای که این آمار از ۳۰ درصد دهه ۹۰ به ۵۹ درصد رسیده است. از میان این ۵۹ درصد فقط ۵ درصد از آن‌ها مراحل ورود به آیین یهودیت را طی کردند (Sherwood, 2013). بنابراین از یک‌سو علاقه روس تبارها به هویت روسی و در مقابل آن رد هویت اسرائیلی موجب بحران هویت در اسرائیل شده است. از سوی دیگر، اعتقادداشتن روس تبارها به دین یهود، شکاف میان سکولارها و مذهبی‌ها در جامعه اسرائیل را افزایش داده است که این نیز در نوع خود می‌تواند امنیت ملی اسرائیل را تحت تأثیر قرار دهد.

پ) شکاف دینی یهودیان: جدا از جدال‌های بین دینی (به‌ویژه یهودیان و مسلمانان) در اسرائیل، کشمکش درجه دین‌داری و میزان ظهور و بروز ارزش‌های دینی یهودیان در جامعه، موجب ایجاد سومین شکاف اجتماعی در اسرائیل شده است. در یک تقسیم‌بندی می‌توان جامعه اسرائیل را به دو دسته مذهبی‌ها و سکولارها تقسیم کرد. مذهبی‌ها به دو دسته یهودیان فوق ارتدکس یا حریدی‌ها و یهودیان ملی مذهبی تقسیم می‌شود. یهودیان حریدی به‌شدت افراطی هستند و با عرقچین و لباس‌های مشکی بلند دیده می‌شوند. این گروه به‌دلیل عقاید رادیکالشان بیشتر در انزوا به سر می‌برند. اما یهودیان ملی مذهبی، معتدل‌تر و لباس‌هایی نزدیک به عرف به تن می‌کنند و در جامعه اسرائیل پذیرش بیشتری دارند و برخلاف ارتدکس‌های افراطی با صهیونیست‌های سکولار همکاری می‌کنند (Dorakhseh and Hoseini, 2018: 163). گروه دوم که بقیه افراد جامعه اسرائیل را تشکیل می‌دهند سکولار هستند.

در اسرائیل شکاف میان مذهبی‌ها و به‌ویژه حریدی‌ها و سکولارها نشأت گرفته از جدال در مورد میزان ظهور و بروز دین یهود در جامعه اسرائیل و همچنین میزان کمک دولت از جوامع دینی یهودی و دادن یا ندادن امتیاز به آن‌ها است. راویتزکی، استاد فلسفه یهود در دانشگاه عبری اورشلیم می‌گوید: «در حالی که سکولارهای رادیکال می‌خواهند جامعه را از ریشه‌های سنتی یهودی خود جدا کنند، سنت‌گرایان رادیکال نیز می‌خواهند ارزش‌های مدرن و غربی آن ریشه کن کنند» (Grobongardt, 2007).

این تنش حل نشده، موجب شده است اسرائیل با وجود عمر بیش از ۷۰ سال، نسبت به تدوین قانون اساسی مشخص ناتوان باشد و در عمل، جنگ فرهنگی در اسرائیل در جریان باشد؛ به طوری که بر سر هویت دولت، اصول راهنمای آن، رابطه دین و دولت و به طور کلی بر سر این سؤال که یهودی بودن در «دولت یهود» به چه معناست، اختلاف بنیادی میان سکولارها و حریدی ها شکل بگیرد (Lintl, 2020: 5).

شکل ۳. شکاف‌های اجتماعی ساختار و ترکیب جمعیتی اسرائیل 2016، Pew Research Source:

مهم‌ترین تنش میان سکولارها و حریدی‌ها در نوع نگاهشان به دولت یهود و همچنین میزان و چگونگی وجود قوانین دین یهود در جامعه است. حریدی‌ها به دنبال جلوگیری یا خنثی سازی هر نوع قانون هنجاری و به ویژه لیبرال در دولت یا نهادهای مهم آن هستند که با دیدگاه یهودی بودن فوق ارتدکس مغایرت دارد و مدعی حق تفسیر رابطه دین و دولت هستند (Lintl, 2020: 5)؛ این موضع را در تلاش‌های آن‌ها برای جلوگیری از هرگونه آزادسازی یا سکولارکردن و همچنین تلاش مستمرشان برای پیشبرد اعتقادات خود می‌بینیم، مانند استراحت در روز شنبه یا اینکه چه کسی در اسرائیل به عنوان یهودی شناخته می‌شود، جدایی میان زنان و مردان در اتوبوس‌های عمومی، ممنوعیت حمل و نقل در روز شنبه. آنان به دنبال شکل دادن به دولتی به شیوه دین یهودی هستند که قوانین دین یهود در همه ابعاد جامعه دیده شود؛ به همین دلیل، آنان به قانون کمترین احترام را می‌گذارند و کمترین فرمان برداری را از آن

دارند؛ زیرا معتقد به اولویت قوانین شریعت بر قوانین وضعی هستند. این مورد را در جریان همه‌گیری ویروس کرونا دیدیم که یهودیان فوق‌ارتدکس به‌جای پیروی از قوانین دولت از قوانین شریعت پیروی می‌کردند که همین موضوع نیز منجر به اعتراض و درگیری‌های آنان با پلیس اسرائیل شد (Friedman, 2020). در مقابل به عقیده سکولارها، یهودیت، فقط اشاره به قومیتی است که به فضل میراث دینی یهود، بقای خود را تضمین کرده است. از دیدگاه آنان، تورات فقط سندی تاریخی برای رابطه یهودیان با «سرزمین اسرائیل» است و مضامین و عقاید تورات فقط در همین چارچوب معنا می‌یابد و اهمیت دیگری ندارد (Abdoulali, 2012: 138). این دو قطبی شدن جامعه اسرائیل علاوه بر محافل عمومی، همچون خیابان‌ها، کافه‌ها به داخل نهادهای دولتی رسمی مانند میان وزارت امور مذهبی و وزارتخانه‌های دیگر به‌ویژه وزارت مهاجرت و همچنین میان شورای عالی خاخام‌ها با دادگاه‌های عالی قضایی بر سر مخالفت برخی حکم‌های قضایی با آموزه‌های دین یهود کشیده شده است (Abdoulali, 2012: 145). چنین وضعیتی به شدت وفاق و انسجام اجتماعی اسرائیل را به خطر انداخته است؛ چنانکه بنابر نظرسنجی‌ها، بیش از ۴۷ درصد یهودیان ساکن در سرزمین‌های اشغالی بر این باورند که قطب‌بندی میان دین‌داران و سکولارها، جامعه اسرائیل را به‌سوی جنگ داخلی پیش می‌برد (Ahmadvand & Rajabi, 2010: 95 <https://www.sid.ir/> en/journal/Searchpaper.aspx?Writer=83550).

۷. نتیجه

بحران دولت‌ملت‌سازی ناقص، ریشه بسیاری از بحران‌های منطقه خاورمیانه به حساب می‌آید. این مسئله در اسرائیل تحت تأثیر ماهیت ژئوپلیتیک جمعیتی آن شرایط بسیار ویژه و شدیدتری دارد. با وجود این، ژئوپلیتیک جمعیت اسرائیل، هم‌زمان فرصت‌ها و چالش‌هایی فراروی امنیت ملی آن قرار داده است. این مسئله را می‌توان در چهار بعد کمی، کیفی، الگوی پخش و همچنین ساختارهای جمعیتی مطالعه کرد. از نظر کمی، اسرائیل با توجه به تأکید بر ماهیت فقط یهودی اسرائیل و به دلیل محدودیت در تعداد یهودیان جهان، با چالش کمی جمعیتی مواجه است. این مسئله تحت تأثیر اهمیت کمیت جمعیت به‌عنوان عامل مهمی در قوام دولت‌ملت‌ها و

همچنین شرایط خاص تداوم جنگ دائمی اسرائیل با همسایگان و چالش‌های ناشی از مهاجرت یهودیان، چالش‌هایی را فراروی امنیت ملی این رژیم قرار داده است. با این حال، کیفیت جمعیت اسرائیل را می‌توان عامل مثبتی در ژئوپلیتیک جمعیت اسرائیل به شمار آورد. به‌ویژه این رژیم با دراختیارداشتن جمعیت تحصیل‌کرده و پیشگام‌بودن در زمینه علم و فناوری توانسته است بسیاری از مشکلات ژئوپلیتیکی خود مانند کمبود آب زمین‌های غیرقابل کشت را حل کند و با دیپلماسی علمی خود، شرایط خروج از انزوای منطقه‌ای و افزایش وزن ژئوپلیتیکی‌اش را به‌وجود آورد. در الگوی پخش به‌عنوان سومین بعد جمعیتی، در اسرائیل به‌دلیل وضعیت بیابانی، نیمی از سرزمین و خطرهای بسیار از سوی همسایگان، جمعیت و صنایع اصلی در دشت ساحلی مدیترانه متمرکز شده است که از نقاط آسیب‌پذیری این رژیم به حساب می‌آید.

ساختار جمعیتی اسرائیل به‌عنوان چهارمین بعد ژئوپلیتیک جمعیت، نشان می‌دهد که اسرائیل را می‌توان جامعه‌ای به‌شدت تقسیم‌شده در امتداد خطوط قومی ملی در نظر گرفت. به‌گونه‌ای که سه شکاف اساسی، شکاف میان‌قومی بین اعراب و یهودیان، شکاف درون‌قومی میان یهودیان و شکاف میان مذهبی‌ها و سکولارها، در عمل امنیت داخلی اسرائیل را شکننده و آن را مستعد ناآرامی و جنگ‌های داخلی کرده است. بر این اساس، متغیرهای جمعیتی اسرائیل هم‌زمان فرصت‌ها و چالش‌هایی را برای این رژیم ایجاد کرده است که اگرچه فرصت‌ها، بیشتر در بُعد کیفی بروز کرده‌اند، ابعاد کمی، الگوی پخش و ترکیبات جمعیتی این رژیم به کاهش ضریب امنیت ملی آن منجر شده است. در این شرایط، ژئوپلیتیک جمعیتی اسرائیل در آینده به‌دلیل تغییرات جمعیتی (افزایش جمعیت اعراب نسبت به یهودیان و افزایش جمعیت دین‌داران نسبت به سکولارها و همچنین افزایش فاصله طبقاتی میان نژادهای گوناگون یهودی و در پی آن بالا رفتن میزان مهاجرت معکوس) نقش منفی بیشتری را در امنیت ملی اسرائیل به‌دنبال خواهد داشت.

References

1. Abdulali, Abdul Qadir (2012). The Israeli regime and its socio-political divisions. Translated by Mohammad Khajoui. Tehran: Abrar-e- Moaser Publications. **[In Persian]**
2. Abdulrahman, As'ad. (2017). Israeli Folly and Reverse Migration, Gulf news, October 20.
3. Ahmadi, Vahideh. (2020). Analysis of the Revealing Relations between the UAE and the Zionist regime; Implications, prospects and recommendations. National Security Watch Magazine, No. 102. **[In Persian]**
4. Ahmadvand Shoja, Rajabi Gharah Ghashghaei Jafar (2010). Social Cleavages and National Security in Israel, Foreign Relation, Volume 2, Number 7; P 73 -105. **[In Persian]**
5. Ahmed, Farnaz Attia (2020 a) Implications for Ethnic Disparity in Israel, Egyptian Institute for Studies, February 28. **[In Arabic]**
6. Ahmed, Farnaz Attia (2020) The economic situation of ethnicities and sects in Israel, Egyptian Institute for Studies, February 26. **[In Arabic]**
7. Arab center for research & policy studies (2020) The 2019-20 Arab Opinion Index: Main Results in Brief
8. Arabsorkhi, Meysam. (2019). Reverse migration; A ground for the collapse of the brutal regime in Israel. Pasdare-Eslam Magazine, Year 37, No. 443-444, pp. 61-62. **[In Persian]**
9. Averbukh, Lidia. (2017). Israel on the Road to the Orient? The Cultural and Political Rise of the Mizrahim, Stiftung Wissenschaft Und Politik (German Institute for International and Security Affairs), P: 1-7.
10. Berger, Miriam. (2019). Palestinian in Israel. Foreign policy, January 18.

11. Cbs. (2018). Israel at 70. Central Bank of Israel.
12. Cohen, Moshe. (2021). Jewish Population at Lowest Percentage Since Founding Of Israel. The Jerusalem Post, April 12.
13. Dorakhsheh jalal and Houseini Faeqh seyed Mohammad Mahdi (2018) Jewish fundamentalism and the political structure of Israel, Tehran: Imam Sadiq University Publication. **[In Persian]**
14. Druckman, Yaron (2013). Cbs: 27% of Israelis Struggle with Hebrew, Ynetnews, January 21.
15. Eilam, Ehud. (2022). The Israeli navy vs. Hamas and Hezbollah, IsraelAffairs,28:1,137-144,DOI:10.1080/13537121.2022.2017147
16. Even, Shmuel. (2021). The National Significance of Israeli Demographics at the Outset of a New Decade. Strategic Assessment. Volume 24, No. 3
17. Ezzati, Ezzatullah. (2017). Geopolitics, Tehran, Samat Publication. **[In Persian]**
18. Freilich Charles D. (2018) Israeli National Security: A New Strategy for an Era of Change, Translated by Masoud Monzavi, Tehran: National Defense Publication **[In Persian]**
19. Friedman, Shuki. (2020). Ultra-Orthodox Non-Compliance Rests on Fear, Times of Israel, October 26.
20. Gardner, David. (2021). Israel Faces Existential Questions with Uprising by Arab Citizens. Financial Times, May 14.
21. Hafiznia, Mohammad Reza (2012). Principles and Concepts of Geopolitics, Mashhad: Papli Publication. **[In Persian]**
22. Hitman, Gadi. (2016). Israel and Its Arab Minority, 1948–2008. Published By Lexington Books
23. Horowitz, Tamar (1999.) “Israel’s Russiske Immigranten Zwischen Assimilation und Identitatsfindung”, International Politik, (54)4 pp.

- 39-45.
24. i24news, (2019). Israel: In historic first, Jewish fertility rate higher than Arab, i24news, December 31,
  25. Jan Parvar, Mohsen & Saleh Abadi, Reyhaneh & Bahrami Jaf, Sajed. (2021). Analysis and explanation of the geopolitical crises of the Islamic world. Volume 2, Issue 6. Pp: 73-96 **[In Persian]**
  26. Katz, Y. (2018). Technology and Innovation in Israel: Advancing Competitive Position in a Global Environment. Journal of Political Science, 8, 536-546. <https://doi.org/10.4236/ojps.2018.84033>
  27. Kelly, Phil. (2016). Classical Geopolitics: A New Analytical Model. California, Stanford University Press
  28. Leichman, Abigail Klein. (2018). Israel Ranks as World's Third Most Educated Country. Israel21c, December 20.
  29. Lewin-Epstein, Noah & Cohen, Yinon (2018): Ethnic Origin and Identity in the Jewish Population of Israel, Journal of Ethnic and Migration Studies.
  30. Lintl, Peter. (2020). The Haredim as a Challenge for the Jewish State the Culture War over Israel's Identity. Swp Research Paper.
  31. Maltz Judy (2020). Israel's Leading Demographer Warns of post-COVID-19 Exodus by Young, Educated Israelis, Haaretz, July 28.
  32. Pew Research Center (2016). Israel's diverse religious landscape, March3.
  33. Rivlin, Paul. (2021). The UAE and Israel: Developing Relations and the Challenge Ahead. Middle East economy. Vol. 11, No. 3
  34. Robinson. Kali. (2021). What to Know About the Arab Citizens of Israel, Council on Foreign relations, June 14.
  35. Rosenthal, Frank S. (2020): A Comparison of Health Indicators and Social Determinants of

36. Health between Israel and the Occupied Palestinian Territories, Global Public Health.
37. Roshandel, Jalil (2019). National Security and the International System, Tehran: Samat Publication. **[In Persian]**
38. Saleh, Nabil (2021). Society and population, General Guide to Israel Studies 2020 (Vol. III Politics and Society). Translated by Mohammad Javad Akhavan, Tehran, Dideman Publication. **[In Persian]**
39. Sherwood, Harriet (2013). Russian Vote' In Israel Integrates Into Political Mainstream, The Guardian, January 18.
40. Tal, Alon. (2016). Israel's Looming Demographic Crisis, NY times, July 25.
41. The World Factbook, (2021). Israel. CIA Fact Book, June 15.
42. Toft, Monica Duffy. (2012). Demography and national security: The politics of population shifts in contemporary Israel. *International Area Studies Review* 15(1) 21–42.
43. Алексей Голубович (2017). К Визиту Нетаньяху: Что Россия Может Получить От Экономики Израиля. Retrieved From: <https://www.forbes.ru/finansy-i-investicii/340519-rossiysko-izraillskie-ekonomicheskie-svyazi-ne-tolko-neft-na>